

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**ВАПНЯРЧУК Б. В.,**

студент військово-юридичного

факультету

*(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)***ЯРОШЕНКО О. М.,**

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент

*(Національна академія**правових наук України),*

завідувач кафедри трудового права

*(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

УДК 349.22

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Стаття присвячена дослідженню закордонного законодавства щодо правового регулювання комерційної таємниці. Зроблено висновок, що збереження комерційної таємниці, дотримання правового режиму її охорони всіма працівниками підприємства важливі для економічної безпеки підприємства. Недотримання ж цих правил навіть частиною персоналу може суттєво погіршити результати господарської діяльності, звести нанівець прагнення інших працівників до економічного зростання компанії. Зазначено, що вдосконалення правового регулювання комерційної таємниці має відбуватися з урахуванням закордонного досвіду.

Ключові слова: *комерційна таємниця, працівник, підприємство, відповідальність, законодавство зарубіжних країн.*

Стаття посвящена исследованию зарубежного законодательства о правовом регулировании коммерческой тайны. Сделан вывод о том, что сохранение коммерческой тайны, соблюдение правового режима ее охраны всеми работниками предприятия важно для обеспечения экономической безопасности предприятия. Несоблюдение же этих правил даже частью персонала может существенно ухудшить результаты хозяйственной деятельности, свести на нет стремление других работников к экономическому росту компании. Отмечено, что совершенствование правового регулирования коммерческой тайны должно происходить с учетом зарубежного опыта.

Ключевые слова: *коммерческая тайна, работник, предприятие, ответственность, законодательство зарубежных стран.*

The article is devoted to the study of foreign legislation on the legal regulation of commercial secrets. It is concluded that the preservation of commercial secrets, observance of the legal regime of its protection by all employees of the enterprise

is important for ensuring the economic security of the enterprise. Failure to comply with these rules even with a part of the personnel can significantly degrade the results of economic activity, to undermine the desire of other employees for the company's economic growth. It is noted that improvement of legal regulation of commercial secrets should take place taking into account foreign experience.

Key words: *commercial secret, employee, enterprise, responsibility, legislation of foreign countries.*

Вступ. Ефективне функціонування економіки неможливе без повного використання всіх елементів ринку, зокрема й інституту комерційної таємниці, який, з огляду на історичне минуле, довгий час в Україні ігнорувався, не проводилося ґрунтовних досліджень зазначеного правового явища. І лише після здобуття незалежності нашою державою інститут комерційної таємниці став активно досліджуватися та набувати практичного значення. Сьогодні інформація є вкрай важливим ресурсом, а інколи навіть і надзвичайно небезпечною зброєю. Володіння нею в сучасних умовах є необхідним складником ефективності господарської діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва. У зв'язку з тим, що перехід до ринкових відносин неминуче призводить до посилення конкуренції між суб'єктами господарювання, рівень конкурентності здебільшого залежить від уміння захистити свою комерційну інформацію від її неправомірного використання. Нині проблема захисту комерційної інформації стоїть дуже гостро, оскільки являє собою цінний складник професійної діяльності сучасного суспільства. Зокрема, питання охорони права суб'єктів господарювання на комерційну таємницю, захисту від конкурентної розвідки стають усе більш важливими внаслідок загострення форм конкурентної боротьби, що часто призводить до неправомірного використання відомостей, що становлять комерційну таємницю. Неналежний рівень правового регулювання відносин, пов'язаних із комерційною таємницею, сприяє поширенню комерційного шпигунства, безперешкодного використання окремими особами незаконно отриманих наукомістких технологій, програмних продуктів, маркетингової та іншої конфіденційної економічної інформації [1, с. 305–306].

На жаль, до сьогодні ще не ухвалено окремого спеціального закону, який би врегулював всі питання, пов'язані з інститутом комерційної таємниці. Хоча питання про ухвалення такого закону порушувалося неодноразово. Серед останніх був проект закону «Про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні» від 2 жовтня 2006 р. № 2249 [2], який покликаний урегулювати відносини, пов'язані з комерційною таємницею, зокрема визначити інформацію, яка не може становити комерційну таємницю, права власника цієї інформації та порядок її охорони. На думку розробників, ухвалення спеціального закону у сфері охорони комерційної таємниці повинно забезпечити власників інформації, що становить комерційну таємницю, належними інструментами захисту своєї власності, обмежити можливості реалізації прав особи щодо інформації з обмеженим доступом, яка створюється в процесі діяльності суб'єктів підприємництва та здатна завдати матеріальної та нематеріальної шкоди власникам комерційної таємниці. На їхнє переконання, відсутність спеціального закону унеможлиблює застосування норм про притягнення до адміністративної, дисциплінарної та кримінальної відповідальності за незаконне отримання, використання, збирання та розголошення комерційної таємниці.

Питанням комерційної таємниці присвячені праці таких науковців, як: А. Берлач, Т. Бегова, А. Дідук, І. Килимник, Н. Мироненко, Ю. Назаренко, Ю. Носік, А. Подоляко, Н. Попова, О. Світличний, О. Чобот, Д. Юсупова й ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження закордонного законодавства в питанні правового регулювання комерційної таємниці. Для досягнення цієї мети доцільними є вивчення й аналіз нормативно-правових актів інших країн стосовно порушеної проблематики, оскільки використання закордонного досвіду наблизить правовий механізм регулювання інституту комерційної таємниці до кращих європейських аналогів.

Результати дослідження. Вивчення іноземного досвіду стосовно інституту комерційної таємниці має велике значення для вітчизняного законодавства, адже запозичення позитивних європейських новацій, норм сприятиме його подальшому збалансуванню, уникненню колізій та неврегульованостей, оптимальному поєднанню інтересів працівника та роботодавця під час використання комерційної таємниці у трудових відносинах. На думку Р. Бланпен, запровадження закордонних моделей дозволяє отримати панорамний вид різноманітних шляхів, якими вирішуються однакові проблеми, побачити, як власна правова система співвідноситься із цими моделями, й виявити наявні відмінності, схожість, тенденції розвитку [3, с. 13].

У результаті аналізу законодавства іноземних держав можемо зазначити, що цьому інституту приділено більше уваги. Так, у Республіці Молдова ухвалено Закон «Про комерційну таємницю» [4], відповідно до ст. 1 якого комерційна таємниця – це відомості, що не є державною таємницею, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою й іншою господарською діяльністю суб'єкта ринку, розголошення (передача, витік) якої може завдати суттєвої шкоди підприємству. Такі відомості є власністю товариства, або перебувають у його володінні, користуванні, розпорядженні в межах, установлених ним відповідно до законодавства.

У контексті трудових відносин ст. 8 Закону передбачає такі обов'язки працівників: (а) зберігати комерційну таємницю, яка стане їм відома під час виконання трудових функцій, не розголошувати її без дозволу, виданого установленим порядком, за умови, що відомості, які визначаються як конфіденційні, не були відомі їм раніше чи отримані від третіх осіб без дотримання режиму нерозголошення; (б) виконувати вимоги наказів, інструкцій, положень щодо правового режиму комерційної таємниці; (в) у разі спроб третіх осіб отримати конфіденційні відомості, негайно про це повідомити керівництву чи відповідному підрозділу підприємства; (г) зберігати комерційну таємницю суб'єктів господарювання, з якими налагоджена економічна співпраця; (ґ) не використовувати комерційно цінну інформацію для здійснення власної діяльності, що може створити конкурентне середовище підприємству-роботодавцю; (д) у разі звільнення передати всі носії, що містять комерційну таємницю (зокрема, рукописи, документи, креслення, магнітні стрічки, диски, дискети, роздруковки на принтерах, кіно-, фотоплівки, моделі тощо), які перебували в їхньому користуванні, відповідній посадовій особі чи структурному підрозділу. Зазначені зобов'язання беруться під час укладення трудового договору або в процесі його виконання.

Хоча згаданий Закон має й низку недоліків, зокрема, не передбачено відповідальності за розголошення комерційної таємниці, а також бракує норм, які б забезпечували охорону комерційної таємниці в трудовому законодавстві Молдавської Республіки. У Трудовому кодексі Республіки Молдови [5] також бракує норм, присвячених цьому інституту (наприклад, не передбачено необхідних механізмів для дієвості охорони права на комерційну таємницю, зокрема, можливості роботодавця звільнити недобросовісного працівника за такі протиправні дії, а також покласти на нього обов'язок компенсації в повному обсязі шкоди, завданої підприємству).

Детальніше питання комерційної таємниці врегульоване загальним і спеціальним законодавством Киргизької Республіки. Так, нормами Закону «Про комерційну таємницю» нею визнаються пов'язані з технологією, виробництвом, управлінням, фінансами відомості підприємства, що не є державною таємницею та розголошення яких може завдати шкоди його інтересам [6]. У ст. 3 Закону наведено визначення несанкціонованому розголошенню комерційної таємниці як умисним діям працівників суб'єкта господарювання, що володіють відповідною інформацією, або третіх фізичних чи юридичних осіб, які мають доступ до комерційної таємниці чи незаконним шляхом отримали його, що спровокувало дострокове розкриття конфіденційної інформації, безконтрольне поширення та використання, за умови завдання такими фактами реальної чи потенційної шкоди інтересам конкретного підприємства.

У ст. 8 Закону передбачено перелік основних обов'язків працівника щодо дотримання режиму нерозголошення комерційної таємниці, зокрема: (а) зберігати конфіденційну інформацію, що стала відома через специфіку праці, не розголошувати її без відповідного дозволу,

якщо такі дані не були відомі особі раніше чи отримані нею з інших джерел без жодних зобов'язань нерозголошення; (б) виконувати вимоги внутрішніх корпоративних документів щодо режиму обігу комерційної таємниці; (в) повідомити уповноважену особу (підрозділ) роботодавця про факт спроби сторонніх осіб отримати в них такі відомості; (г) зберігати комерційну таємницю контрагентів – ділових партнерів; (г) не використовувати конфіденційні знання для заняття діяльністю, що може виявитися конкурентною для нинішнього роботодавця; (д) у разі звільнення передати всі матеріальні носії інформації, з яким працювали уповноважені особи роботодавця. У ст. ст. 14 та 15 – можливість притягнення працівника за протиправні дії щодо обігу комерційної таємниці в трудовому праві до дисциплінарної, кримінальної та адміністративної відповідальності з покладенням обов'язку повної компенсації шкоди роботодавцю, завданої такими діями.

Відповідні норми відображені й у Трудовому кодексі Киргизької Республіки [7]. Так, у ст. 19 передбачено обов'язок працівника не розголошувати конфіденційну інформацію, отриману ним під час трудових відносин; ст. 54 під час укладення трудового договору надає право роботодавцю включити в його зміст вимоги про нерозголошення низки відомостей; у ст. 83 до випадків припинення трудових відносин за ініціативи роботодавця віднесено розголошення працівником комерційної таємниці; у ст. 283 перелічено випадки повної матеріальної відповідальності персоналу та згадується про розголошення комерційної таємниці як підстави для такої відповідальності.

У країнах англосаксонської правової системи, зокрема в Сполучених Штатах Америки (далі – США), попри наявність спеціального закону щодо обігу комерційних секретів, велике значення має законодавство окремих штатів та судові прецеденти. Згідно з § 1 Акта про торгові секрети (“The Uniform Trade Secrets Act”), торгові секрети розуміються як різна інформація, як-от креслення, формули, програми, механізми, технології, яка має самостійну економічну цінність та недоступна для інших осіб, які б могли отримати вигоду з її використання чи розголошення, і щодо якої застосовані заходи збереження секретності [8]. Розголошення комерційної таємниці, зокрема під час трудових відносин, з 1996 р. стало визначатися федеральним злочином та спричиняти для порушника низку негативних наслідків, зокрема позбавлення волі на строк до 15 років і штраф розміром до 500 тис. (в окремих випадках – до 5 млн.) доларів США [9]. Проте щодо тих, хто працює, чи колишніх співробітників такі санкції практично не застосовуються, в основному тут йдеться про судову заборону розголошення відомостей (an injunction) та грошовий штраф.

Вимога щодо нерозголошення конфіденційної інформації може бути окремо передбачена в трудовому договорі, а в разі відсутності – із загальних вимог добросовісності та лояльності. Тобто відсутність договору про нерозголошення конфіденційної інформації (норми трудового договору) не унеможливає відповідальність працівника за такі дії. У межах трудових відносин на працівника покладаються обов'язки не розголошувати конфіденційну інформацію неуповноваженим на це одержувачам; не здійснювати копіювання (чи навіть навмисне запам'ятовування) комерційно цінної інформації для використання у власних цілях; не здійснювати в робочий час діяльності, що не відповідає інтересам роботодавця.

Після припинення трудових відносин працівник не має права використовувати торгові секрети колишнього підприємства. У судових слуханнях, досить частим предметом яких є справи розголошення комерційної таємниці, з'ясовується, чи можна визнати конфіденційну інформацію невід'ємною частиною професійного досвіду та знань працівника. Найважливішими обставинами, наявність яких сприятиме задоволенню позовних вимог роботодавця до працівника, є доведення факту умисного копіювання, запам'ятовування чи переміщення документів; працівник діяв обманом чи шахрайством; інформація однозначно належить роботодавцю і її використання виходить за межі відтворення професійного досвіду; працівник був попереджений, що інформація є секретною, та зобов'язався дотримуватися цієї вимоги; працівник обіймає керівну посаду [10]. Через нечітке законодавче врегулювання результат розгляду справи значною мірою залежатиме від суб'єктивного ставлення судді до справи, поданих сторонами доказів.

У законодавстві Франції комерційну таємницю визначено як інформацію, що використовується компанією та є основою її конкурентоспроможності, а також зберігається в конфіденційності. Порушення комерційної таємниці призводить до цивільною та кримінальної відповідальності.

У Швейцарії суди тлумачать поняття комерційної таємниці як технічну або комерційну інформацію, що впливає на комерційні результати діяльності підприємства, яка не є добре відомою та загальнодоступною, яку власник не відкриває, зважаючи на власні законні інтереси. Злочином є розкриття комерційної таємниці закордонній державі або фірмі, а також використання переваг від відомостей, які є комерційною таємницею, одержаних незаконним шляхом. Закон Швейцарії про недобросовісну конкуренцію від 19 грудня 1986 р. містить положення щодо незаконного одержання відомостей, які є комерційною таємницею, або зловживання ними та забороняє всі методи конкуренції, пов'язані з використанням комерційної таємниці, одержаної шляхом порушення умов конфіденційності. За такі дії передбачається накладання штрафів. У ст. 4 цього Закону заборонено спонукання працівника до розголошення комерційної таємниці, що є деліктом, як і розкриття технічної або торговельної таємниці, одержаної незаконно. Деліктом так само є використання відомостей третьою стороною, якщо вона знає, що вони одержані неправомірно. Якщо будь-який із наведених деліктів був учинений особою свідомо або навмисно, то вона підлягає кримінальній відповідальності [11, с. 18, 17].

Висновки. У підсумку можемо констатувати, що збереження комерційної таємниці, дотримання правового режиму її охорони всіма працівниками підприємства важливі для економічної безпеки підприємства. Недотримання ж цих правил навіть частиною персоналу може суттєво погіршити результати господарської діяльності, звести нанівець прагнення інших працівників до економічного зростання компанії. Тому вкрай важливо для демократичної й правової держави, якої є Україна, налагодити правові інструменти захисту, збереження інформації, що становить комерційну таємницю, та відповідальність за її незаконне збирання, використання та розголошення. Удосконалення правового забезпечення захисту комерційної таємниці має відбуватися в напрямі адаптації українського законодавства до вищих стандартів Європейського Союзу.

Що ж до розроблення й ухвалення закону про комерційну таємницю, вважаємо цей процес повинен відбуватися обов'язково з урахуванням трудо-правового складника. Інститут комерційної таємниці також необхідно розглядати крізь призму взаємовідносин роботодавця та найманого працівника, що, у свою чергу, дозволить глибше, ґрунтовніше зрозуміти сутність комерційної таємниці та її місце в економічній безпеці підприємства, принципову відмінність від інших видів інформації з обмеженим доступом.

З огляду на закордонний досвід, з метою вдосконалення правового регулювання комерційної таємниці, зокрема в трудових відносинах, вважаємо за доцільне передбачити в Трудовому кодексі України норми, які б закріплювали обов'язки працівника щодо збереження комерційної таємниці, а також доповнити перелік підстав для звільнення за ініціативою роботодавця такою підставою, як умисне розголошення охоронюваної законом таємниці, що стала відомою працівнику у зв'язку з виконанням ним трудових обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Правове та законодавче забезпечення економічної безпеки України: моногр. / за ред. А. Гетьмана, С. Білоусова, Г. Анісімової. Харків, 2017. 336 с.
2. Про основні засади охорони комерційної таємниці в Україні: проект закону. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28154 (дата звернення: 16.09.2018).
3. Blanpain R., Engels C. Comparative Labour Law and Industrial Relations in Industrialized Market Economies. The Hague, 2001.
4. О коммерческой тайне: Закон Республики Молдова. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312792&lang=2> (дата обращения: 16.09.2018).
5. Трудовой кодекс Республики Молдова. URL: <http://lex.justice.md> (дата обращения: 16.09.2018).

6. О коммерческой тайне: Закон Кыргызской Республики. URL: <http://www.monitoring.kg/?pid=111> (дата обращения: 16.09.2018).
7. Трудовой кодекс Кыргызской республики. URL: <http://hr.resource.kg/38-trudovoy-kodeks-kyrgyzskoy-respubliki.html> (дата обращения: 16.09.2018).
8. The Uniform Trade Secrets Act. Drafted by the National Conference of Commissioners on Uniform State Laws, as amended 1985. URL: <http://www.nsi.org/Library/Espionage/usta.htm> (дата перегляду: 16.09.2018).
9. Economic Espionage Act of 1996 (18 U.S.C. § § 1831–1837). URL: <http://www.myersbigel.com/library/articles/EconomicEspionageAct.pdf> (дата перегляду: 16.09.2018).
10. Брединский А. Правовой режим и защита коммерческой тайны в США и Великобритании. URL: <http://www.sec4all.net/modules/myarticles/article.php?storyid=210> (дата обращения: 16.09.2018).
11. Капіца Ю. Захист комерційної таємниці в європейських країнах та Україні. Підприємство, господарство і право. 2006. № 11. С. 16–20.

КОРНЄВА П. М.,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри трудового права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.3

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДАЧІ Й ОПЛАТИ ЛИСТКА ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню проблем правового регулювання видачі й оплати листка тимчасової непрацездатності. Автором сформульовано рекомендації щодо удосконалення законодавства у цій сфері. Розглянуто досвід зарубіжних країн щодо процедури видачі листків непрацездатності.

Ключові слова: соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, листок непрацездатності, втрата працездатності, охорона здоров'я, допомога по тимчасовій непрацездатності.

Статья посвящена исследованию проблем правового регулирования выдачи и оплаты листка временной нетрудоспособности. Автором сформулированы рекомендации касательно совершенствования законодательства в этой сфере. Рассмотрен опыт процедуры выдачи листка нетрудоспособности в зарубежных странах.

Ключевые слова: социальное страхование в связи с временной потерей трудоспособности, листок нетрудоспособности, потеря трудоспособности, охрана здоровья, пособие по временной нетрудоспособности.

The article is devoted to the study of problems of legal regulation of issuance and payment of a temporary incapacity card. The author formulates recommendations for the improvement of legislation in this area. The experience of foreign countries regarding the procedure for issuing disablement sheets is considered.

Key words: social insurance in connection with temporary incapacity for work, sick leave sheet, disability, health care, temporary disability assistance.

